

ETELÄ-SAVON
MAAKUNTALIITTO

Etelä-Savon ampumaratojen kehittämissuunnitelma

23.10.2015

Julkaisutiedot

Julkaisija:

Etelä-Savon maakuntaliitto
Mikonkatu 5, 50100 Mikkeli
puhelin 015 321 130
email kirjaamo@esavo.fi
faksi 015 321 1359

Kotisivu:

www.esavo.fi

Julkaisu:

Etelä-Savon ampumaratojen kehittämissuunnitelma
Julkaisusarjan nro:
ISBN XXX-XXX-XXXX-XX-X
ISSN XXXX-XXXX

Mikkeli 2015

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
2 AMPUMARATOJEN KÄYTTÄJÄT	2
2.1 Metsästäjät	2
2.2 Ampumaurheilijat	3
2.3 Vapaaehtoinen maanpuolustus	4
2.4 Viranomaistoiminta	5
3 AMPUMARADAT	6
3.1 Yleistä	6
3.2 Ratatyypit	6
4 AMPUMARATOJEN LUPAKÄYTÄNNÖT	8
4.1 Ampumaratalupa	8
4.2 Ympäristölupa	9
4.3 Kaavoitus ja rakennuslupa	10
5 AMPUMARATOJEN YMPÄRISTÖVAIKUTUKSET	11
6 ETELÄ-SAVON AMPUMARATOJEN NYKYTILANNE	13
6.1 Ampumaratojen määrä ja käyttö	13
6.2 Ampumaradat ja ympäristö	14
7 ETELÄ-SAVON AMPUMARATOJEN KEHITTÄMISTARPEET	17
LIITE 1 ETELÄ-SAVON AMPUMARADAT	18
LÄHTEET	20

1 Johdanto

Maaliskuussa 2015 eduskunnan hyväksymän ampumaratalain 12 §:n mukaan maakuntien liiton tulee laatia alueellaan kehittämissuunnitelma, jossa esitetään arvio maakunnallisten ampumaurheilukeskusten ja muiden ampumaratojen riittävästä määrästä ja sijoitustarpeesta. Lähtökohtana selvityksessä tulee hallituksen laista antaman esityksen mukaan olla, että ampumaharrastajat kykenevät harrastamaan maakunnassaan ampumaradoilla ilman rataverkoston puutteellisuudesta johtuvaa tarvetta harrastaa esimerkiksi hiekkakuopilla tai muualla maastossa.

Suunnitelman tulee hallituksen esityksen mukaan perustua maakunnalliseen harrastajamäärään ja sen jakaumaan maakunnassa. Harrastajien tarpeiden huomioimiseksi kehittämissuunnitelman laadinnassa tulee kuulla keskeisiä metsästys- ja ampumaurheiluorganisaatioita. Tämä selvitys laaditaan yhteistyössä Suomen riistakeskuksen Etelä-Savon aluetoimiston ja Suomen Ampumaurheiluliitto ry:n Kaakkois-Suomen piirin kanssa.

Suunnitelmaa käytetään selvitysaineistona Etelä-Savon 2. vaihemaakuntakaavan laadinnassa. Säännöksen tarkoituksena on edistää ampumarataverkoston ylläpitämistä sekä ampumatojen ja niitä ympäröivien alueiden käytön yhteensovittamista.

2 Ampumaratojen käyttäjät

2.1 Metsästäjät

Metsästyslainsäädännössä on metsästäjälle asetettu eräissä tapauksissa velvoite suorittaa ampumakoe metsästysosoikeuden edellytyksenä. Metsästäminen on lisäksi tapahduttava niin, ettei eläimelle aiheuteta tarpeetonta kärsimystä. Edellä mainituista seikoista voidaan johtaa metsästäjälle lakisääteinen velvoite huolehtia ampumataidostaan. Lisäksi reserviläisen tulee huolehtia kunnostaan, minkä osaksi tulee lukea ampumakunto. Myös metsästäjien ylläpitämä suurriistavirka-apu vaatii säännöllistä harjoittelua.

Aseen hallussapitolupa on Suomessa arviolta noin 700 000–800 000 henkilöllä ja lupia arvioidaan olevan yhteensä noin kaksi miljoonaa. Metsästyskortteja lunastettiin Suomessa vuonna 2013 yhteensä 308 390 kappaletta. Tämä on hieman enemmän kuin edellisenä vuonna. Riistakeskuksen arvion mukaan metsästäjien määrä onkin lievässä kasvussa ja lajin suosion uskotaan pysyvän vakaana, vaikka suurten ikäluokkien poistuminen saattaa hieman laskea harrastajamääriä. Metsästäystä harrastavat kaikenikäiset, sillä nuorimmat metsästäjät ovat alle 10-vuotiaita ja vanhimmat yli 90-vuotiaita. Metsästys on aiempaa enemmän myös naisten harrastus. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että metsästyskortin lunastaneiden naisten määrä kasvoi vuonna 2013 edellisvuoteen verrattuna 3,5 %.

Etelä-Savossa oli vuonna 2014 Suomen riistakeskuksen tietojen mukaan yhteensä 406 hirviseuruetta ja 14545 metsästäjää. Vuonna 2014 metsästyskortin lunastaneista oli naisia 7,6 %.

METSÄSTÄJÄMÄÄRÄT JA HIRVISEURUEET ETELÄ-SAVOSSA 2014		
<i>lähde: Suomen riistakeskus</i>		
Kunta	Seurueet	Metsästäjät
Enonkoski	9	328
Heinävesi	38	774
Joroinen	16	840
Juva	19	1048
Kangasniemi	21	1028
Mikkeli	53	2962
Mäntyharju-Hirvensalmi (*)	38	1081
Pertunmaa	5	239
Pieksämäki	49	2134
Puumala	23	467
Rantasalmi	18	670
Savonlinna	96	2472
Sulkava	21	502
YHTEENSÄ	406	14545

()kuntien alueella toimii yksi riistanhoitoyhdistys*

Metsästäjien tulee suorittaa ampumaradalla ampumakoe, mikäli aikoo metsästää hirvieläimiä tai karhua rihlatulla luotiaseella. Ampumakokeessa korostetaan harjitun ja tarkan riistalaukauksen merkitystä sekä sitä, että kokeessa käytetty ase on entuudestaan tuttu ja kunnolla kohdistettu. Ampumakokeen järjestää riistanhoitoyhdistys, joka myös antaa hyväksytystä suorituksesta todistuksen. Todistus on voimassa kolme vuotta. Etelä-Savossa suoritettiin vuonna 2014 Suomen riistakeskuksen tietojen mukaan 1140 hirvikoesuoritusta ja 2112 hirvikoesuoritusta eli

yhteensä 3252 ampumakoesuoritusta. Oheisessa taulukossa on esitetty ampumakoesuoritusten määrät kunnittain.

AMPUMAKOESUORITUKSET ETELÄ-SAVOSSA 2014		
<i>lähde: Suomen riistakeskus</i>		
Kunta	Karhu	Hirvi
Enonkoski	48	73
Heinävesi	51	91
Joroinen	68	133
Juva	69	102
Kangasniemi	55	133
Mikkeli	220	457
Mäntyharju-Hirvensalmi *	94	175
Pertunmaa	15	35
Pieksämäki	88	300
Puumala	59	112
Rantasalmi	91	125
Savonlinna	227	310
Sulkava	55	66
YHTEENSÄ	1140	2112

(*kuntien alueella toimii yksi riistanhoitoyhdistys

2.2 Ampumaurheilijat

Ampumaurheilijoita Suomessa on ampumaurheiluliiton mukaan arviolta 34500. Ampumaurheiluliiton Etelä-Savossa toimivia jäsenseuroja on 11 ja niissä on 1389 jäsentä (2014).

AMPUMAUURHEILUSEURAT 2014		
<i>lähde: http://www.ampumaurheiluliitto.fi</i>		
Seura	Lajit	Jäsenmäärä
Juvan Ampujat (JuvA)	kivääri, pistooli, riistamaali	27
Kangasniemen Kalske (Kalske)	kivääri, pistooli, haulikko	18
Mikkelin Ampujat (MA)	kivääri, pistooli, riistamaali, haulikko, practical	632
Mäntyharjun Urheiluampujat (MUA)	kivääri, pistooli, haulikko	45
Naisting Big Bore (NBB) (Mikkeli)	pistooli, siluetti	7
Pieksämäen Seudun Ampujat (PieksA)	kivääri, pistooli, riistamaali, haulikko	208
Rantasalmen Urheilu- ja Metsästys-ampujat (RUMA)	riistamaali, haulikko	57
Savonlinnan Metsästys- ja Ampumaseura (SMAS)	kivääri, pistooli, haulikko, siluetti	323
Savonlinnan Urheiluampujat (SAUR)	kivääri, pistooli, siluetti	5
Temppelikylän Ampujat (Kerimäki)	practical	9
Trapp-73 (Mäntyharju)	haulikko, sporting	58
YHTEENSÄ		1389

Ampumahiihtoliiton jäsenseuroja Etelä-Savossa on puolestaan viisi. Koko Suomessa kilpailulisensoituja ampumahiihtäjiä oli vuonna 2013 748 kpl. Oheisessa taulukossa on esitetty Etelä-Savon ampumahiihtoseurojen pääsääntöisesti käytämä ampumarata ja heidän ilmoittamansa vuotuinen ampumamäärä. Sulkavan urheilijat-41 ja Virtasalmen urheilijat eivät ilmoittaneet tietojaan.

AMPUMAHIIHTOSEURAT 2014		
<i>lähteet: Etelä-Savon ampumahiihtoseurat</i>		
Seura	Päärata	Laukauksia vuodessa
Kangasniemen Kalske	Kangasniemen Kalskeen rata	15 000 – 20 000
Mikkelin Hiihtäjät	Kyröpellon ampumarata	80 000
Mäntyharjun Virkistys	Tiilikalan ampumarata	< 1 000

2.3 Vapaaehtoinen maanpuolustus

Vapaaehtoisella maanpuolustuksella tarkoitetaan erityyppistä Suomen maanpuolustusta tukevaa kansalaistoimintaa. Keskeinen osa vapaaehtoista maanpuolustusta on reservinupseeri- ja reserviläistoiminta. Etelä-Savon alueella toimivat Suur-Savon reserviläispiiri ja Suur-Savon reserviupseeripiiri. Reserviläispiirillä oli vuonna 2014 20 jäsenyhdistystä, joilla oli 1228 jäsentä. Reserviupseeripiirillä oli vuonna 2014 16 jäsenyhdistystä, joilla oli 772 jäsentä.

RESERVILÄISTOIMINTA 2014		
<i>lähteet: Suur-Savon reserviläispiirin ja Suur-Savon reserviupseeripiirin vuosikertomukset</i>		
Kunta	Reserviläispiirin jäsenet	Reserviupseeripiirin jäsenet
Enonkoski	29	0
Heinävesi	53	29
Hirvensalmi	19	4
Joroinen	45	20
Juva	144	54
Kangasniemi	116	38
Mikkeli (*)	302	295
Mäntyharju	52	39
Pertunmaa	22	0
Pieksämäki (**)	79	96
Puumala	5	8
Rantasalmi	22	19
Savonlinna (***)	327	143
Sulkava	7	0
YHTEENSÄ	1228	772

(* Mikkelin lukuun on laskettu Anttolan, Mikkelin ja Ristiinan yhdistysten jäsenet sekä puolet Haukivuori-Virtasalmi-alueen yhdistysten jäsenistä

(** Pieksämäen lukuun on laskettu Pieksämäen yhdistysten jäsenet sekä puolet Haukivuori-Virtasalmi-alueen yhdistysten jäsenistä

(*** Savonlinnan lukuun on laskettu Kerimäen, Punkaharjun, Savonlinnan ja Savonrannan yhdistysten jäsenet

Tärkein ja suosituin toiminnanmuoto on ampumaharrastus, johon osallistuu noin neljännes jäsenistöstä. Piirit ja niiden jäsenyhdistykset järjestävät ampumakilpailuja, joissa lajina on kenttäammunta, sovellettu reserviläisammunta, pistooli, perinnease sekä ilma-ase. Lisäksi toimintaan kuuluu aseiden kohdistusammunnat

sekä ammunnan muu harjoittelu. Harjoituksia on n. kerran viikossa ja kilpailuja 10-15 vuodessa. Lisäksi muita ampumatapahtumia on n. 5 kertaa vuodessa. Reserviläisten ampumatoimintaan käytetään pääasiassa puolustusvoimien ratoja. Suur-Savon reserviläispiiri ja Suur-Savon reserviupseeripiiri pitävät kirjaa ammutuista laukauksista ja piirin tapahtumissa koko piirin alueella ammutaan keskimäärin n. 14 000 laukausta vuodessa.

2.4 Viranomaistoiminta

Myös viranomaiset tarvitsevat ampumaratoja. Ratoja käyttävät esimerkiksi poliisit sekä tullin, rajavartiolaitoksen ja puolustusvoimien henkilökunta. Myös joissakin muissa ammateissa tarvitaan ampumataitoa.

Poliisien osalta tarve pohjautuu lainsäädäntöön, joka velvoittaa harjoitteluun ja ampumakokeen suorittamiseen säännöllisin väliajoin. Etelä-Savossa poliisin pääpoliisiasema on Mikkeli. Lisäksi poliisiasemia on Savonlinnassa, Pieksämäellä, Juvalla ja Mäntyharjulla. Näistä Mikkeli ja Savonlinnassa on poliisipäivystys kaikkina arkipäivinä, muissa harvemmin.

Poliisi käyttää Etelä-Savossa ampumarajoituksiin Mikkelin poliisiasemalla olevaa sisäämpumarataa sekä useita ulkoratoja eri puolilla maakuntaa. Ulkoradoista eniten poliisi käyttää Juvan ampumarataa, jossa järjestetään johdettuja koulutustilaisuuksia. Käyttökerrat vaihtelevat vuosittain käytön ollessa n. 10-15 päivää vuodessa. Lisäksi viime vuosina poliisilla on ollut johdettuja koulutustilaisuuksia Savonlinnan Luhtislammen, Pieksämäen Olkonkankaan ja Joroisten Kotkatharjun sekä vähäisemmässä määrin Mikkelin Karkialammen ja Enonkosken ampumaradoilla. Johdettuja koulutustilaisuuksia on poliisilla vuositason ulkoradoilla n. 40-50 päivänä. Lisäksi poliisit harjoittelevat ns. omatoimisesti eri radoilla.

Poliisin harjoitustarve useilla ampumamatkoille 0- 300 metriin. Lisäksi poliisilla on tarvetta harjoitella liikkuvaan maaliin ampumista, minkä vuoksi ampumadoilla tulisi olla käytössä säädettävänäopeuksiset liikkuvan maalin laitteet.

Puolustusvoimien tehtäviin kuuluu yleiseen asevelvollisuuteen perustuva sotilaskoulutuksen antaminen. Ampumakoulutuksen antaminen on yksi puolustusvoimien keskeisimpiä tehtäviä. Puolustusvoimat käyttävät harjoituksissaan ampumaratojen lisäksi ampuma- ja harjoitusalueita. Sotilaskoulutuksessa tarvitaan myös lähiharjoitusalueita. Vastaavia toimintoja on myös rajavartiolaitoksella.

Puolustusvoimilla ampumatoimintaa Etelä-Savossa on Karkialammen entisen varuskunta-alueen läheisellä harjoitusalueella ja siihen kytkeytyvällä Kyrönpellon ampumaradalla sekä osittain Mäntyharjun kunnan alueella sijaitsevalla Pahkajärven ampuma- ja harjoitusalueella. Rajavartiolaitoksen käytössä puolestaan on Sulkavan ja Savonlinnan alueilla sijoituvalla Jukajärven ampuma- ja harjoitusalue.

3 Ampumaradat

3.1 Yleistä

Ampumaradalla tarkoitetaan sisällä olevaa tilaa tai ulkona olevaa aluetta, joka on ampuma-aseella maaliin ampumista varten. Ampumaharrastus voi olla turvallista vain, jos se pääsääntöisesti tapahtuu harrastamista varten varatuissa paikoissa, joissa on turvallisuuden edellyttämät rakenteet ja muut suojaustoimet. Kattavan ja turvallisen ampumarataverkoston ylläpitäminen on siten harrastajakunnan ja yhteiskunnan yhteinen etu.

Ampumaratoja on hyvin monenlaisia. Ratojen pituus, leveys, muoto ja tarvittavat rakenteet riippuvat siitä, mille ampumalajeille ne on suunnattu. Usein samalla radalla on myös mahdollista ampua montaa eri lajia. Yleisellä tasolla ampumaharrastus on mahdollista jakaa urheiluammuntaan, metsästysammuntaan ja reserviläisten ampumaharrastukseen.

Urheiluammunnassa käytetään aseina kiväärejä, haulikkoja ja pistooleja. Kilpailtavia lajeja on useita. Urheiluammuntaa harrastetaan kivääri-, pistooli-, haulikko-, riistamaali-, kasa-ammunta-, mustaruuti-, practical-, siluetti ja sporting-radoilla. Myös ampumahiihtoon kuuluva pienoiskivääriammunta on urheiluammuntaa. Ampumaetäisyys vaihtelee urheiluammunnassa yleensä 10-300m välillä, mutta pisimmillään etäisyys voi olla jopa 600m. Urheiluammunta edellyttääkin monia erilaisia ratoja.

3.2 Ratatyypit

Uudessa ampumaratalaissa ampumaradat luokitellaan kolmeen luokkaan: vähäisiin ampumaratoihin, ampumaratoihin ja ampumaurheilukeskuksiin.

AMPUMARATATYYPIT <i>lähde: ampumaratalaki</i>	
Vähäinen ampumarata	Alle 10 000 laukausta vuodessa
Ampumarata	10 000 – 300 000 laukausta vuodessa
Ampumaurheilukeskus	Yli 300 000 laukausta vuodessa

Käyttötarkoituksen, ampumapaikkojen lukumäärän ja tarvittavien muiden tilojen perusteella ampumaradat voidaan luokitella eri ryhmiin. Suomen Ampumaurheiluliitto on käyttänyt ennen ampumaratalain voimaantuloa seuraavaa luokittelua ampumaurheiluratojen osalta.

AMPUMAUURHEILURATOJEN LUOKITTELU <i>lähde: Ampumaurheiluliitto</i>
Kansainväliset ampumakeskukset
<i>Kansainvälisessä urheiluampumakeskuksessa voidaan järjestää vaativia kansainvälisiä kilpailuja, EM- ja MM-tason kilpailuja sekä alan huipputasoisia kilpailuja. Usean eri lajin kilpailujen järjestäminen keskuksessa on mahdollista samanaikaisesti. Ratarakenteiden ja oheisrakenteiden tulee olla muunneltavissa myös muiden lajien tarpeita vastaaviksi. Alueella tulee olla korkeatasoiset kat-</i>

somo-, huolto-, toimitsija- ja lehdistötilat sekä viimeisimmän vaatimustason mukaiset viestintäyhteydet. Keskukseen tulee olla hyvät kulkuyhteydet, ja mikä tärkeää, joko siellä tai läheisyydessä tulee olla hyvätasoiset ja määrältään riittävät majoitusmahdollisuudet. Rata-alueelle tulee sijoittaa myös erillinen harjoittelurata, jossa kilpailujen aikanakin on mahdollista testata aseiden toimintaa.

Valtakunnalliset ampumakeskukset

Valtakunnallinen urheiluampumakeskus on koko maata palveleva keskus. Siellä voidaan järjestää vaativia kansainvälisiä kilpailuja sekä kansallisia valmennustilaisuuksia. Keskuksen radoille tulee olla hyvät kulkuyhteydet ja läheisyydestä tulee löytyä riittävästi majoitusmahdollisuuksia. Keskuksen alueella tai sen välittömässä läheisyydessä tulee olla huolto- ja toimitsijatilat. Keskuksen radoilla tulee voida järjestää myös eri lajien vastaavan tasoisia kilpailuja samanaikaisesti. Keskuksessa on myös oltava riittävän korkeatasoiset viestintäyhteydenmahdollisuudet. Keskuksen rata-alueelle tulee pyrkiä järjestämään erillinen harjoittelurata tai -alue, jossa voidaan testata aseiden toimintaa.

Alueelliset ampumakeskukset

Alueellinen urheiluampumakeskus tarkoittaa sellaista ratakokonaisuutta, jossa voidaan toimeenpanna eri ampumalajeja sisältäviä vaativia kansallisia kilpailuja tai rajoitettuja kansainvälisiä kilpailuja. Keskuksen tulee sijaita alueen kannalta keskeisellä paikalla siten, että sinne on riittävän hyvät kulkuyhteydet. Keskuksessa tulee olla myös kohtuulliset huolto- ja toimitsijatilat ja sekä mahdollisesti majoitustilat. Keskukselta tulee olla mahdollisuus toimittaa tulokset tarvitsijoille myös nykyaikaisilla viestintävälineillä.

Paikalliset urheiluampumakeskukset

Paikallisella ampumaurheilukeskuksella tarkoitetaan pääasiassa yhden ampumaseuran harjoitusrataa. Paikallinen urheiluampumakeskus tarkoittaa sellaista ratakokonaisuutta, joka palvelee paikallista (esim. kunnan) urheiluammunnan harjoittelua sekä pienimittaista kilpailutoimintaa. Paikallinen keskus on yhden tai useamman seuran tai seuryhtymän hallinnassa oleva ratakokonaisuus, jossa voidaan järjestää alueen luvalla aluetason kilpailuja sekä seuran omia kilpailuja ja harjoitustapahtumia.

4 Ampumaratojen lupakäytännöt

4.1 Ampumaratalupa

Ampumaradan perustaminen ja ylläpitäminen on luvanvaraista. Lupaviranomaisena toimii Poliisihallitus. Lupakäytäntö riippuu ampumaradan koosta.

Ns. vähäisen ampumaradan (alle 10 000 laukausta vuodessa) perustamisessa ja ylläpitämissä sovelletaan ilmoitusmenettelyä. Vähäisen ampumaradan perustamisesta tulee tehdä ilmoitus Poliisihallitukselle, joka voi asettaa radan pitämiseksi ehtoja.

Ampumaratoihin haetaan perustamista ja ylläpitoa koskeva lupa Poliisihallitukselta. Ampumaurheilukeskuksia koskeva lupamenettely vastaa edellä mainittujen, ns. tavallisten ampumaratojen lupamenettelyä, mutta lupaviranomaisena toimivan Poliisihallituksen tulee tarvittaessa tarkastaa, että ampumaurheilukeskus täyttää lain ja lupaehtojen vaatimukset. Ampumaratalaki ei koske kiinteistönomistajalle kuuluvaa oikeutta ampua omistamallaan kiinteistöllä.

Uuden ampumaratalain mukaan ampumaradan perustamisen edellytyksenä on, että ampumaseura tai muu yhteisö on toimintansa tarkoituksen perusteella sopiva ampumaradan ylläpitämiseen. Luvanhakijan ollessa yksityishenkilö on tämän puolestaan oltava henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan sopiva ampumaradan ylläpitämiseen. Hakija ei myöskään saa olla konkurssissa eikä hänen taloudellinen toimintakelpoisuutensa saa muutoinkaan olla rajoitettu. Radan ylläpitämisestä ei saa aiheutua vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle eikä radan käyttäjille.

Ampumaradalle tulee vahvistaa järjestyssääntö. Sen lisäksi radalle tulee nimetä ratavastaava, jonka tehtävänä olisi valvoa, että rata on turvallinen ja että radalla noudatetaan järjestyssääntöä ja lupaehtoja. Rataa ei saa ottaa käyttöön ilman ratavastaavan hyväksyntää. Hänellä on myös oikeus keskeyttää radan käyttö, jos siitä aiheutuu vaaraa terveydelle tai sivullisten omaisuudelle.

Ampumaratalupa voidaan peruuttaa, jos rata ei ole turvallinen sen käyttäjille, rata aiheuttaa vaaraa yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle taikka luvanhaltija ei noudata lupaehtoja tai ole enää sopiva radanpitäjäksi. Vähäisen ampumaradan toiminta voidaan vastaavasti kieltää.

Ratavastaavalla on oikeus tarkastaa ampumaradan käyttäjän oikeus ampua radalla. Hänellä ja ammunalle mahdollisesti asetetulle ammunnan johtajalle on oikeus keskeyttää turvallisuutta vaarantava tai järjestyssääntöjen vastainen toiminta.

Laki antaa lupaviranomaiselle mahdollisuuden asettaa ehtoja päätökseen. Uuteen lakiin liittyviä käytäntöjä ei ole vielä muotoutunut, mutta tarkoitetaan käytännön integraatiota ympäristönsuojelulain ja ampumaratalain välillä. Ts. ampumaratalupaa ei pääsääntöisesti myönnettäisi ilman ympäristölupaa tai sen vireillä olevaa ympäristölupaprosessia. Käytäntö vastaisi mm. äänekkäitä yleisötilaisuuksia, joihin poliisi tekee kokoontumislain mukaisen päätöksen ja käytännössä edellyttää meluilmoituksen tekemistä ja siitä tehtävää päätöstä.

4.2 Ympäristölupa

Ulkona sijaitsevan ampumaradan käyttö edellyttää ympäristösuojelulain nojalla ympäristölupaa. Siviiliampumaratojen ympäristölupa-asian käsittelee yleensä radan sijaintikunnan ympäristönsuojeluviranomainen ja sotilaskäyttöön tarkoitettujen ratojen ympäristölupa-asian käsittelee aluehallintovirasto (AVI).

Kaikkien ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavien toimintojen ympäristönsuojelussa noudatetaan seuraavia yleisiä periaatteita:

Ennaltaehkäisyn ja haittojen minimoimisen periaate: *Haitalliset ympäristövaikutukset on ehkäistävä ennakolta tai, milloin haitallisten vaikutusten syntymistä ei voida kokonaan ehkäistä, ne on rajoitettava mahdollisimman vähäisiksi.*

Varovaisuus- ja huolellisuusperiaate: *Toiminnassa on meneteltävä muutoin toiminnan laadun edellyttämällä huolellisuudella ja varovaisuudella ympäristön pilaantumisen ehkäisemiseksi sekä otettava huomioon toiminnan aiheuttaman pilaantumisen vaaran todennäköisyys, onnettomuusriski sekä mahdollisuudet onnettomuuksien estämiseen ja niiden vaikutusten rajoittamiseen.*

Parhaan käyttökelpoisen tekniikan periaate: *Toiminnassa on käytettävä parasta käyttökelpoista tekniikkaa.*

Ympäristön kannalta parhaan käytännön periaate: *Toiminnassa on noudatettava ympäristön pilaantumisen ehkäisemiseksi tarkoituksenmukaisia ja kustannustehokkaita eri toimien yhdistelmiä, kuten työmenetelmiä sekä raaka-aine- ja polttoainevalintoja.*

Aiheuttamisperiaate: *Ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavan toiminnan harjoittaja vastaa vaikutuksien ennaltaehkäisystä ja ympäristövaikutusten poistamisesta tai rajoittamisesta mahdollisimman vähäisiksi.*

Ampumaratatoiminnan kannalta erityisen keskeisiä säännöksiä ovat maaperän pilaamiskielto sekä pohjaveden pilaamiskielto. Tämän lisäksi havainnoista maaperän tai pohjaveden pilaantumisesta on laissa ilmoitusvelvollisuus. Toimintaa varten myönnetty ympäristölupa ei anna oikeutta maaperän tai pohjaveden pilaamiseen, vaikka pilaamista ei olisi ympäristöluvassa erikseen kielletty tai vaikka lupamääräykset olisivat siten virheelliset, että ne tosiasiallisesti mahdollistaisivat pilaantumisen. Vastuu on ns. ankaraa vastuuta. Puhdistamisvastuun kannalta ei ole merkitystä sillä, onko aine tai jäte joutunut maaperään tai pohjaveteen vahingossa, huolimattomuudesta tai tahallaan. Vastuussa on aina ensisijaisesti pilaantumisen aiheuttaja. Toissijainen puhdistamisvastuu on kiinteistön omistajalla/haltijalla. Tietyillä edellytyksillä vastuu puhdistamisesta voi siirtyä kunnalle.

Myönnettyissä luvissa on yleisesti edellytetty käytettäväksi toiminnan päästöjen hallinnassa ympäristönsuojelulain mukaisesti parasta käyttökelpoista tekniikkaa (BAT). Suomessa kansallisesti käytettävät parhaat ampumaratatekniikat ja -menetelmät on esitetty ympäristöministeriön ohjeessa Paras käyttökelpoinen tekniikka (BAT), Ampumaratojen ympäristövaikutusten hallinta.

Ympäristönsuojelulain mukaisia valvontaviranomaisia ovat kunnan ympäristönsuojeluviranomaiset ja ELY-keskukset toimialueillaan. Ympäristöluvan valvonta perustuu pääosin ympäristöluvassa määrättyihin ja mahdollisesti tarkkailusuunnitelmassa täsmennettyihin tarkkailu- ja raportointimääräyksiin.

Jos ampumaratahanke ei hakemuksen täydennyksen jälkeenkään täytä luvan myöntämisen edellytyksiä, viranomainen voi lupamääräyksillä muokata hanketta luvan edellytykset täyttäväksi. Mutta, jos lupaedellytykset eivät näinkään täyty, tulee hakemus hylätä. Viranomainen on kuitenkin sidottu lupahakemukseen, eikä määräyksillä voida olennaisesti muuttaa radan teknisiä tai taloudellisia lähtökoh- tia toisiksi verrattuna lupahakemukseen.

Ympäristönsuojelulain mukaan luvan myöntämisen esteenä voi olla suunnittelualueen kaavatilanne, pohjaveden tai maaperän pilaantumisvaara, haitalliset terveysvaikutukset, luonnonsuojelualueen läheisyys tai toiminnan vaikutukset naapureille.

4.3 Kaavoitus ja rakennuslupa

Ampumaradoilla rakentamiseen on oltava maankäyttö- ja rakennuslain mukainen rakennusviranomaisten myöntämä lupa. Lupaviranomaisena toimii kunta. Ampumaradan sijainnista riippuen rakennusluvan edellytyksenä voi olla ampumaradan osoittaminen yleis- ja/tai asemakaavassa. Merkittävimmät ampumaradat osoitetaan lisäksi yleis- ja asemakaavoitusta ohjaavassa maakuntakaavassa.

Yleiskaava on ampumaratojen sekä ampuma- ja harjoitusalueiden ympäristöhaittojen ennaltaehkäisyn ja vähentämisen kannalta keskeinen kaavamuoto. Siinä voidaan osoittaa ampuma- ja harjoitusalueiden sekä ampumaratojen alueet sekä niiden suhde muuhun maankäyttöön (melualueet). Yleiskaavassa tarkastellaan eri maankäyttömuotojen yhteensovittamiseksi meluntorjunnan tarvetta ja keinoja.

5 Ampumaratojen ympäristövaikutukset

Ampumaradan toiminnasta aiheutuu ympäristövaikutuksia paitsi itse ampumasuorituksesta myös radan rakentamisesta ja ylläpidosta. Vaikutukset ovat joko suoria tai välillisiä. Suoria vaikutuksia on esim. melu ja välillisiä liikenteen päästöt. Ampumaradoilla keskeiset ympäristövaikutukset liittyvät meluun sekä maaperän ja pohja- ja pintaveden laadun heikkenemiseen.

Ampumaratamelu muodostuu pääosin kahdesta eri osasta: laukausäänestä eli suupamauksesta ja luodin lentoäänestä eli ylääänipamauksesta. Ne esiintyvät yleensä niin samanaikaisesti, että niiden erottaminen toisistaan kuuntelemalla on käytännössä mahdotonta. Tauluun tai taululaitteeseen osumisen aiheuttama iskemääni on yleensä vähäinen edellisiin verrattuna. Osumääni voi olla suurempi esim. kovapintaisia luotiloukkuja käytettäessä. Juuri laukausääni koetaan usein häiritseväksi ja epämiellyttäväksi. Tähän vaikuttavat sen fysikaaliset ominaisuudet sekä ampumiseen liittyvät mielikuvat. Yllä esitetyillä osilla ja niiden leviämällä voi olla vaikutusta mm. melun suojausta mietittäessä.

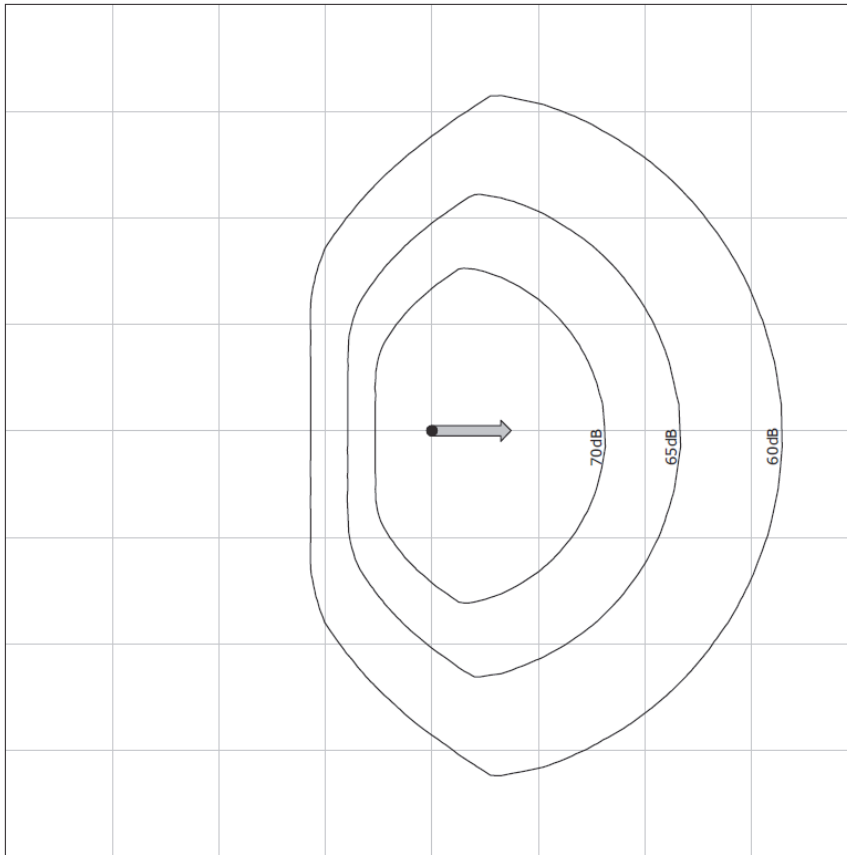
Ampumaratamelua mitataan ympäristöministeriön mittausohjeen (Ympäristöministeriö, 61/1999) mukaisesti. Ohje ei tunne muita äänitasosuureita kuin ohjearvojen A1-enimmäisäänitason L_{A1max} . Ampumaratojen aiheuttamat sallitut melutasot määritetään valtioneuvoston päätöksessä (53/1997).

Ympäristömelun arvioinnissa ja mahdollisten meluhaittojen vähentämisessä on merkittävässä roolissa meluvyöhykkeiden määrittäminen ja melun mittaaminen. Meluvyöhykkeet voidaan mallintaa laskentaohjelmilla. Mallintaminen ja meluntorjuntatoimenpiteiden suunnittelu voivat olla tarpeen laajemmassa käytössä sekä melun leviämisen kannalta kriittisillä (mm. asutus tai loma-asutus lähellä) radoilla. Pienillä radoilla "mallintaminen" voidaan tehdä ampumaratojen BAT -oppaassa esitettyjä sapluunamaleja käyttäen (kuva).

Ampumaradan melun haittavaikutusten syntyminen voidaan parhaiten estää oikeanlaisella suunnittelulla ja toimintojen sijoittelulla sekä ratojen suuntaamisella. Uuden radan paikkaa valittaessa tulee maastonmuotoja käyttää hyväksi meluntorjunnassa. Jo olemassa olevien ratojen meluvaikutuksia voidaan vähentää esim. radan käyttöaikaa tai -määrää koskevilla rajoituksilla ja asevalinnoilla. Melua voidaan torjua myös rakenteellisilla ratkaisuilla kuten meluvälillä, -aidoilla, -seinillä sekä kulisilla ja ampumakatoksilla.

Ampumaradoille kertyy haulien ja luotien metallia ja puolimetallia sisältäviä jätteitä sekä haulikkoammunnassa käytettäviä kiekkoja ja niiden palasia. Kivääri- ja pistooliradoilla pääosa luotijätteestä kertyy taustavalleihin. Ampumapaikkojen läheisyydessä kuormitus on lähinnä laukaustapahtumassa irtoavaa hienojakoista pölyä.

Hauli- ja luotijätteet muodostavat ampumaradan rakenteisiin varaston, josta rapautumisen myötä vapautuu haitallisia aineita. Ampumarata-alueiden metalliset luodit ja haulit eivät sellaisenaan yleensä aiheuta ympäristö- tai terveysriskiä. Metallien päätyessä ampumaradan rakenteisiin, ne altistuvat kemiallisille reaktioille. Niiden seurauksena osa aineista liukenee maaperään suotautuvaan veteen, saostuu eri mineraaleina tai kiinnittyy maaperän pienhiukkasiin.

RUUTUKOKO 1Km x 1Km

12 kaliiberisen haulikon mallinnettu skeet-ammunnan melun leviäminen tasaisessa pehmeässä maastossa ilman ampumasuojaa. Luvut enimmäistasoja (L_{Amax}). (Lähde: Suomen ympäristö 4/2014)

Haitallisista aineista aiheutuvia vaikutuksia voidaan parhaiten estää ampumaraudan sijoituspaikan valinnalla ja suunnittelemalla alueen toiminta ja rakenteet siten, etteivät aineet leviä ympäristössä. Tavoitteena on ympäristön eri osien (maaperä, pinta- ja pohjavedet) laadun säilyttäminen.

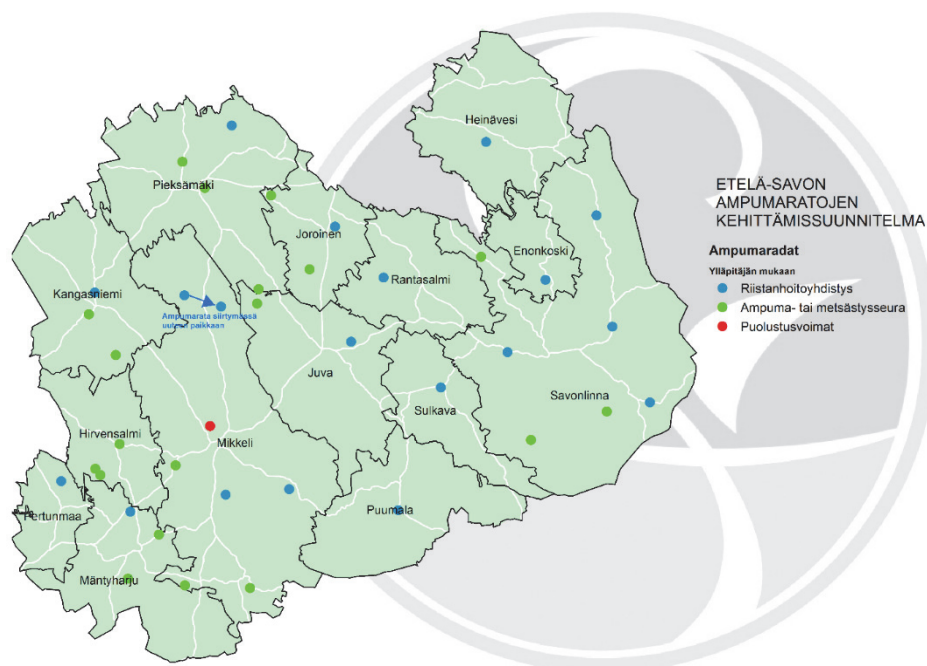
Tarvittaessa luoteja ja/tai hauleja voidaan poistaa määräajoin taustavalleista ja haulien laskeutumisalueilta. Muodostuneet jätteet tulee poistaa viimeistään toiminnan lopettamisen yhteydessä. Myös esimerkiksi seurannan yhteydessä havaitut ympäristövaikutukset voivat johtaa puhdistamiseen.

6 Etelä-Savon ampumaratojen nykytilanne

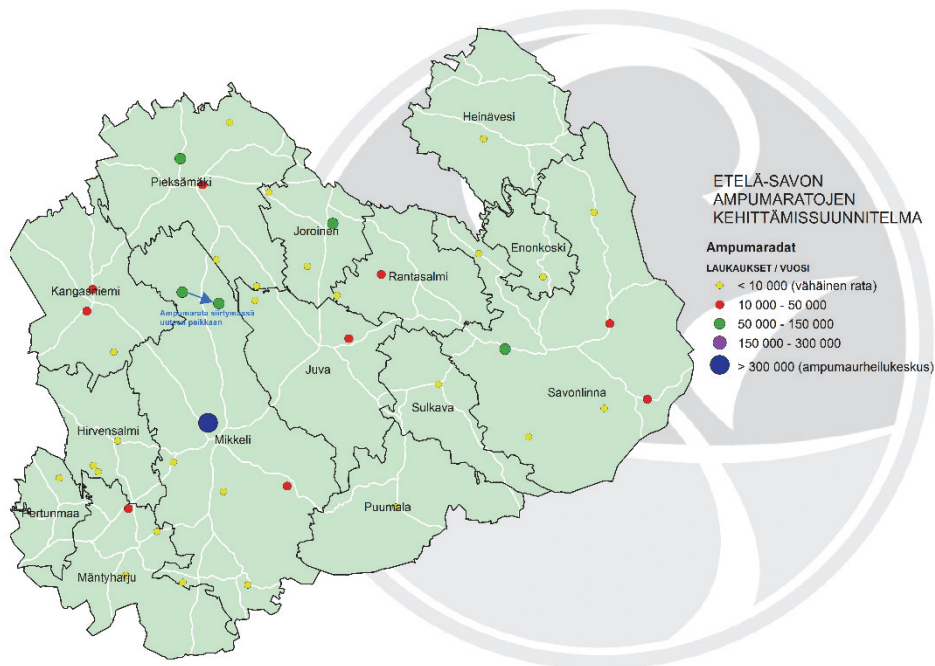
6.1 Ampumaratojen määrä ja käyttö

Etelä-Savon maakuntaliitto on yhdessä Etelä-Savon ELY-keskuksen kanssa kerännyt tiedot Etelä-Savon alueella sijaitsevista ampumaradoista. Tietoa on kerätty vuoden 2015 aikana Suomen riistakeskuksen ja ampumaurheiluliiton Kaakkois-Suomen piirin avustuksella kunnilta, paikallisilta riistanhoitoyhdistyksiltä ja metsästysseuroilta.

Etelä-Savossa on kerätyn tiedon pohjalta yhteensä 40 siviilikäytössä olevaa ampumarataa. Ampumaradat on luetteloitu liitteessä 1. Luettelossa on mukana 41 rataa sillä Mikkelin Haukivuorella Huosiuskankaan ampumaradan toimintaa ollaan lopettamassa ja siirtämässä Kaatronsuon uudelle ampumaradalle. Puolustusvoimien ylläpitämä Kyröpellon ampumarata on myös siviilikäytössä. Tämän lisäksi rata-ammuntaa harjoitetaan rajavartiolaitoksen ylläpitämän Sulkavan Jukajärven harjoitusalueen ampumaradalla, mutta se ei ole siviilikäytössä. Ampumaradat on esitetty oheisessa kartassa ampumaradan ylläpitäjän mukaan ryhmiteltynä. Mikkelin Haukivuorella on parhaillaan vireillä ampumaradan siirto Huosiuskankaalta Kaatronsuolle. Nykyinen ja uusi sijainti on esitetty kartassa.

Ampumaratojen käyttöasteet vaihtelevat saatujen tietojen perusteella huomattavasti. Metsästysseurojen omat radat ovat suurelta osaltaan hyvin vähäisellä käytöllä kun taas osa radoista varsinkin kaupunkien alueella on hyvin vilkkaalla käytöllä. Mikkelin Kyröpellon ampumarata on maakunnan monipuolisin ja se näkyy myös käyttäjämäärissä. Käyttöä lisää myös se, että puolustusvoimat käyttävät rataa omassa toiminnassaan. Oheisessa kartassa on esitetty ampumaradat vuotuisen laukaussuorituksen mukaisesti. Ratojen luokittelu on tehty ampumaratalain luokituksen mukaisesti.

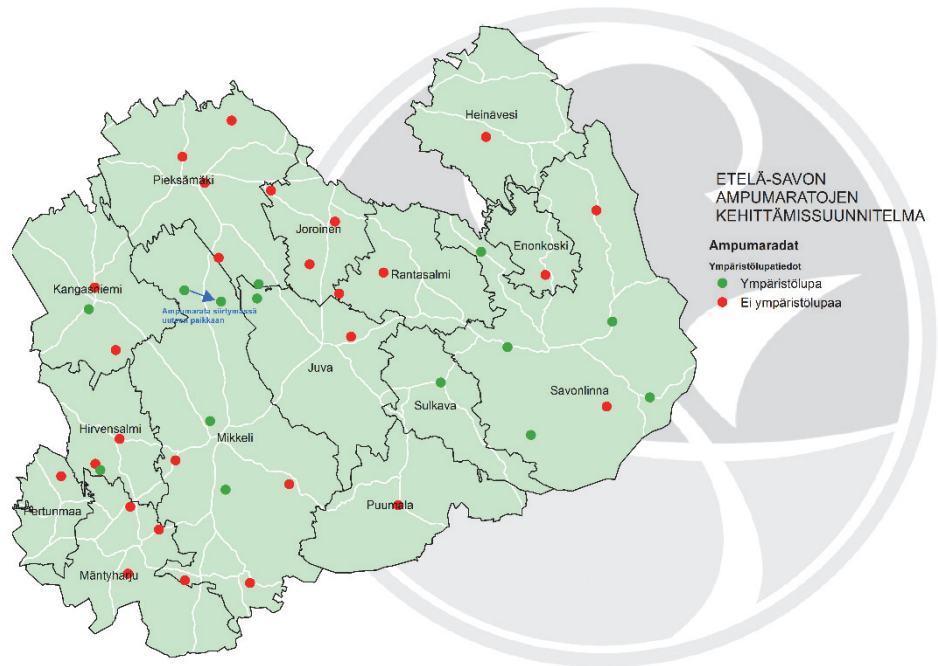

Yli 300 000 vuotuisen laukauksen ratoja eli lain mukaisia ampumaurheilukeskuksia maakunnassa on vain yksi, Kyrönpellon ampumarata Mikkeliissä. Ampumaratalain mukaisia ns. vähäisiä ampumaratoja, joiden vuotuinen laukausmäärä jää alle 10 000 laukauksen, on maakunnan alueella saatujen tietojen mukaan 26. Ampumaratalain mukaisia ampumaratoja, joiden vuotuinen laukausmäärä on 10 000 ja 300 000 välillä maakunnassa on 14. Näistä kaikki jäävät saatujen tietojen mukaan alle 150 000 vuotuisen laukauksen ja yli puolet alle 50 000 vuotuisen laukauksen. Ratakohtaiset tiedot ovat liitteessä 1.

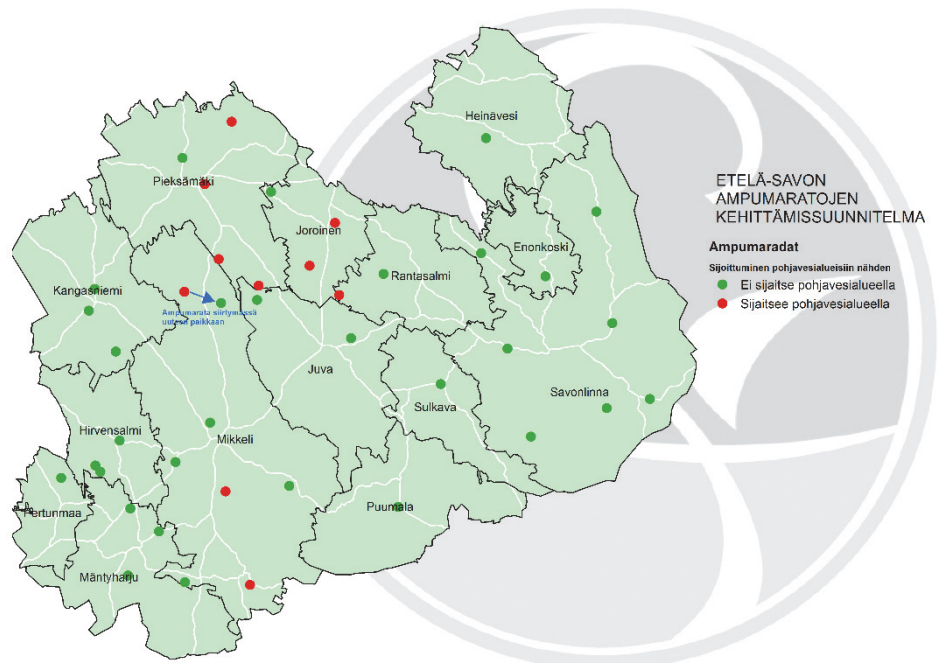
6.2 Ampumaradat ja ympäristö

Kuten edellä kappaleessa 4.2 on todettu, edellyttää ulkona sijaitsevan ampumaradan käyttö ympäristösuojelulain nojalla ympäristölupaa. Etelä-Savon ampumaratojen osalta ympäristölupatilanne on heikko, sillä vain joka kolmannella ampumaradalla on ympäristölupa. Ympäristölupatilanne on esitetty oheisessa kartassa sekä liitteessä 1.

Ympäristönäkökulmasta yksi keskeisistä näkökulmista on ampumaratojen vaikutuksen ympärivään asutukseen. Pääosa ampumaradoista sijaitsee haja-alueella, jolloin ympärivää asutusta on tavallisesti harvakseltaan. Osa ampumaradoista sijoittuu kuitenkin aivan nykyisen taajamarakenteen tai vielä toteutumattomien asemakaava-alueiden tuntumaan. Tällaisia tilanteita on Kangasniemen ja Suomenniemen ampumahiihtoon tarkoitettujen ampumaratojen osalta sekä Puumalan Kitulan ampumaradan osalta, joka sijoittuu uuden asemakaavoitetun alueen välittömään läheisyyteen. Kangasniemen osalta radan meluvaikutukset ja niiden lieventäminen on tutkittu ympäristöluvassa. Sen sijaan Suomenniemen ja Puumalan osalta ympäristölupa puuttuu ja tämän seurauksena myös meluhaitta on tutkimatta.

Melun osalta toinen ongelmakohta ovat virkistysalueilla toimivat ampumaradat. Nykyisistä ampumaradoista kolme sijaitsee maakuntakaavan mukaisilla virkistys- tai virkistysmatkailualueilla. Ampumaradat ovat Joroisten Kotkatharjun ampumarata, Pieksämäen Tahinlammen haulikkorata sekä Savonlinnan Luhtislammen (Aholahden) ampumarata. Näistä vain Luhtislammen radalla on ympäristölupa, jossa on ohjattu radan käyttöä myös meluhaittojen vähentämiseksi. Joroisten Kotkatharjun ja Pieksämäen Tahinlammen ampumaratojen ympäristöluvut ovat tätä kirjoitettaessa vireillä.

Toinen keskeinen näkökulma ympäristönäkökulmasta on ampumaratojen sijainti suhteessa pohjavesialueisiin. Etelä-Savossa kymmenen ampumarataa sijaitsee tällä hetkellä pohjavesialueella. Näistä Huusiuskankaan ampumaradan toimintaa

ollaan lopettamassa ja siirtämässä Kaatronsuolle. Muista yhdeksästä pohjavesi-
alueella sijaitsevasta ampumaradasta kahdella on ympäristölupa, jossa pohjave-
sien asianmukainen suojaaminen on määritelty.

7 Etelä-Savon ampumaratojen kehittämistarpeet

Etelä-Savossa ampumaradat ovat pääsääntöisesti hyvin käyttäjien saavutettavissa. Kehittämistarpeet kohdistavatkin pääsääntöisesti nykyisten ampumaratojen laadulliseen kehittämiseen. Tästä ensisijainen vastuu on ampumaratojen ylläpitäjillä. Seuraavaan luetteloon on koottu Etelä-Savon ampumaratojen kehittämistarpeita:

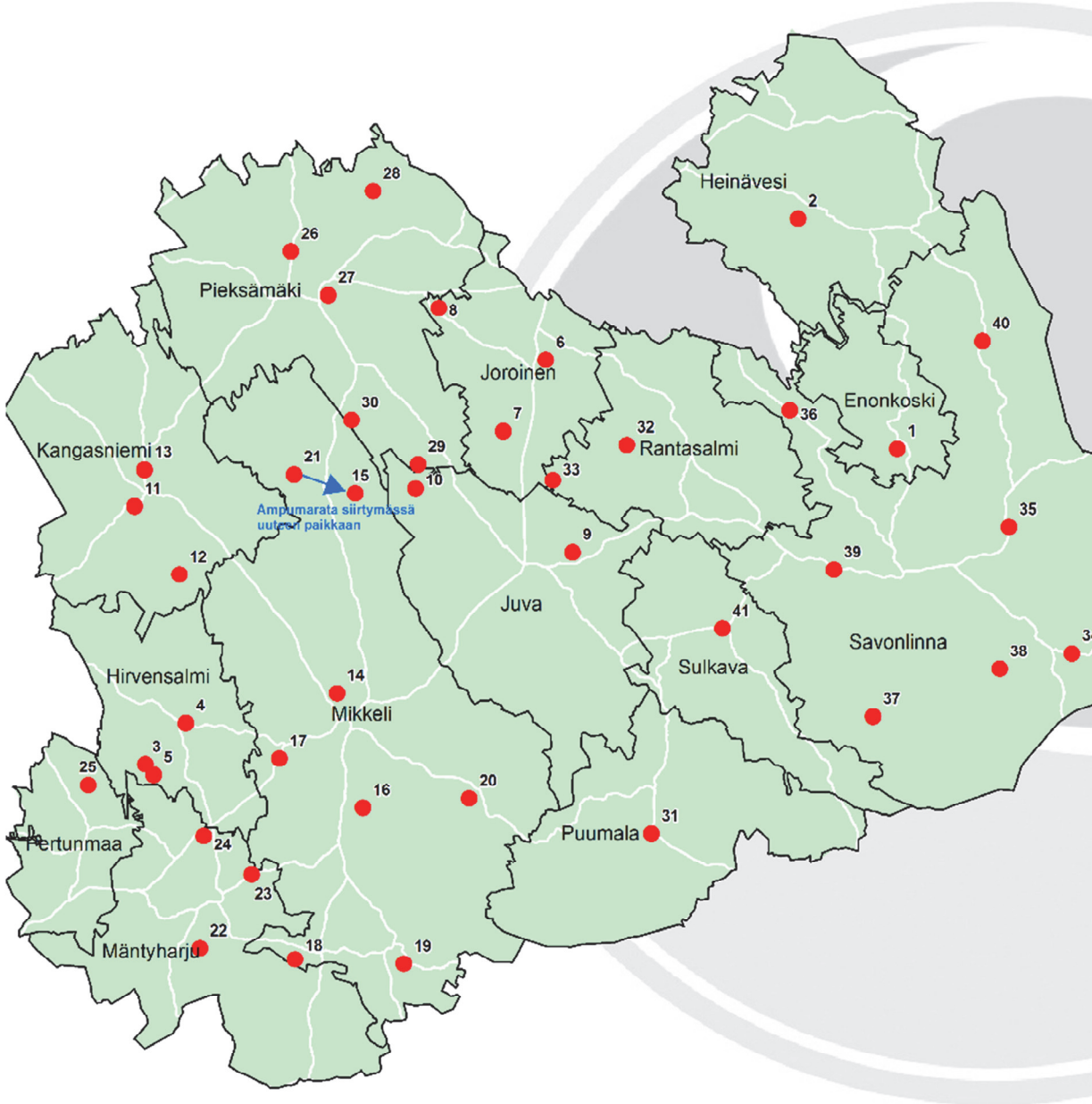
- Kaikille toiminnassa oleville ampumaradoille tulee hakea ympäristölupa
- Uutta ampumaratatoimintaa ei tule sijoittaa pohjavesialueille
- Vanhojen pohjavesialueilla sijaitsevien ampumaratojen toiminnan jatkamisedellytykset tulee selvittää. Parhaat tekniset ja toiminnalliset menetelmät ampumaratojen ympäristöhaittojen vähentämiseksi tulee ottaa käyttöön ratakohtainen tarve huomioiden.
- Ampumaradat, joiden toiminta on päättynyt, tulee jälkihoitaa, eli poistaa rakenteet ja tarvittaessa puhdistaa pilaantuneet maa-alueet
- käytöstä poistuvien ja toimintansa jo päättäneiden ratojen maamassat tulisi hyödyntää esimerkiksi toiminnassa olevien ratojen rakentamisen tai kunnostamisen yhteydessä
- Virkistysalueilla sijaitsevien ampumaratojen siirtomahdollisuudet tulee tutkia
- Ampumaratojen toimintatapaa tulisi kehittää markkinaehtoisempaan suuntaan ylläpitokustannusten sekä mahdollisten jälkihoitotoimenpiteiden kattamiseksi. Esim. ratojen hyödyntämistä matkailussa tulisi selvittää.
- Poliisin harjoituskäyttöön soveltuvista ratalaitteista on puutetta Etelä-Savon alueella.
- Yksittäisistä radoista Puumalan Kitulan ampumaradan siirtäminen pois taaja-asutuksen läheisyydestä tule käynnistää.

Liite 1 Etelä-Savon ampumaradat

AMPUMARADAT ETELÄ-SAVOSSA 2014								
lähde: Etelä-Savon ELY-keskus, kunnat, riistanhoitoyhdistykset, ampuma- ja metsästysseurat								
	Kunta	Ampumarata	Ylläpitäjä	x-koord	y-koord	Ampumäärä/vuosi (*)	Ympäristölupa	Sijainti pohjavesialueella
1	Enonkoski	Vinniharju	rhy	601708	6881505	<10000	ei	ei
2	Heinävesi	Raaminmäki	rhy	585914	6918215	<10000	ei	ei
3	Hirvensalmi	Liukonlahti	seura	481954	6831191	<10000	ei	ei
4	Hirvensalmi	Pöyrynkylä	seura	488442	6837827	<10000	ei	ei
5	Hirvensalmi	Ripatti	rhy	483278	6829536	<10000	kyllä	ei
6	Joroinen	Kotkatharju	rhy	545741	6895649	140000	ei	kyllä
7	Joroinen	Lahnalahti	seura	538953	6884278	<10000	ei	kyllä
8	Joroinen	Maavesi	seura	528698	6903965	<10000	ei	ei
9	Juva	Orimäki	rhy	550009	6865021	30000	ei	ei
10	Juva	Vuorenmaa	seura	524979	6875197	<10000	kyllä	ei
11	Kangasniemi	Kalskeen rata	seura	480264	6872346	20000	kyllä	ei
12	Kangasniemi	Hokan rata	seura	487385	6861492	<10000	ei	ei
13	Kangasniemi	Paukkusuo	rhy	481837	6878166	30000	ei	ei
14	Mikkeli	Kyrönpelto	PV	512488	6842572	340000	kyllä	ei
15	Mikkeli	Kaatronsuo (**)	rhy	505637	6877396	70000	kyllä	ei
16	Mikkeli	Kiviharju	rhy	516603	6824288	<10000	kyllä	kyllä
17	Mikkeli	Pekkolän Eränkävijöiden rata	seura	503328	6832134	<10000	ei	ei
18	Mikkeli	Karkauksen rata	seura	505803	6800161	<10000	ei	ei
19	Mikkeli	Suomenniemen Ampumahiihtorata	seura	523131	6799458	<10000	ei	kyllä
20	Mikkeli	Sepänmäki	rhy	533556	6825787	15000	ei	ei
21	Mikkeli	Huosiuskangas (**)	rhy	505637	6877396	70000	kyllä	kyllä
22	Mäntyharju	Jäniskylä	seura	490649	6801936	<10000	ei	ei
23	Mäntyharju	Ruotimo	seura	498898	6813680	<10000	ei	ei
24	Mäntyharju	Tiilikkala	rhy	491280	6819791	20000	ei	ei
25	Pertunmaa	Kattilaharju	rhy	472889	6827887	<10000	ei	ei
26	Pieksämäki	Olkonkangas	seura	505147	6912932	55000	ei	ei
27	Pieksämäki	Tahinlampi	seura	511075	6906004	50000	ei	kyllä
28	Pieksämäki	Kuvajaniemi	rhy	518232	6922578	<10000	ei	kyllä
29	Pieksämäki	Hällinmäki	seura	525394	6878986	<10000	kyllä	kyllä
30	Pieksämäki	Ilmalamminkangas	seura	514777	6886063	<10000	ei	kyllä
31	Puumala	Kitula	rhy	562544	6820170	<10000	ei	ei
32	Rantasalmi	Pillesuo	rhy	558646	6882124	22000	ei	ei
33	Rantasalmi	Varpaisharju	seura	546841	6876517	<10000	ei	kyllä
34	Savonlinna	Pakkaspirtti	rhy	629506	6848901	20000	kyllä	ei
35	Savonlinna	Harjumaja	rhy	619491	6869070	15000	kyllä	ei
36	Savonlinna	Oravi	seura	584592	6887634	<10000	kyllä	ei
37	Savonlinna	Kiviapaja	seura	597820	6838892	<10000	kyllä	ei
38	Savonlinna	Moinsalmi	seura	618012	6846449	<10000	ei	ei
39	Savonlinna	Luhtislampi	rhy	591592	6862253	100000	kyllä	ei
40	Savonlinna	Savonranta	rhy	615256	6898658	<10000	ei	ei
41	Sulkava	Sulkavan rhyn rata	rhy	573845	6852835	<10000	kyllä	ei

(* Ampumamäärät ovat käyttäjien ilmoittamia ja voivat sisältää epätarkkuuksia.)

(**Huosiuskankaan ampumaradan toimintaa ollaan lopettamassa ja siirtämässä Kaatronsuon uudelle ampumaradalle)

Lähteet

Hallituksen esitys eduskunnalle ampumaratalaiksi sekä laeiksi ampuma-asetlain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta, HE 20/2014, <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140020>

Paras käyttökelpoinen tekniikka (BAT) Ampumaratojen ympäristövaikutusten hallinta, Sara Kajander ja Asko Parri (toim.), Suomen ympäristö 4/2014, Ympäristöministeriö, <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/136000>

Ampumaratojen ympäristölupa Opas toiminnanharjoittajille sekä lupa- ja valvontaviranomaisille, AMPY-työryhmä, Suomen ympäristö 23/2012, Ympäristöministeriö, <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/38779>

Etelä-Savon toiminta-alueen strateginen suunnitelma-luonnos 26.3.2015, Suomen riistakeskuksen Etelä-Savon aluetoimisto

Suur-Savon reserviläispiirin ja Suur-Savon reserviläispiirin vuosikertomukset 2014.

<http://www.ampumaurheiluliitto.fi>

Suomen riistakeskuksen tilastot 2014

ETELÄ-SAVON
MAAKUNTALIITTO